

*Dragana Pejović**

(NE)ADEKVATNA OCENA OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI PRI ODMERAVANJU KAZNE UČINIOCIMA KRIVIČNOG DELA SILOVANJA U PRAKSI VIŠEG SUDA U NOVOM SADU

Apstrakt: U ovom radu fokus je na okolnostima koje Viši sud u Novom Sadu ceni kao olakšavajuće ili otežavajuće prilikom odmeravanja kazne učiniočima krivičnog dela silovanja. Istraživanje je podstaknuto prevashodno visinom izrečenih zatvorskih kazni koje su u visini posebnog minimuma ili neznatno iznad posebnog minimuma propisanog za krivično delo silovanja uprkos tome što silovanje predstavlja jedan od najtežih oblika seksualnog nasilja. Stoga je predmet analize sudska praksa Višeg suda u Novom Sadu za krivično delo silovanja u periodu od 1. januara 2018. do 1. maja 2023. godine. Istraživanje je imalo za cilj utvrditi koje okolnosti sud smatra relevantnim i vrednuje kao olakšavajuće ili otežavajuće, te kako one utiču na odluku suda o visini kazne. Osim što pruža uvid u okolnosti koje sudovi cene prilikom odmeravanja kazne, ovaj rad daje sliku o odnosu profesionalaca koji vrše sudijsku funkciju prema krivičnom delu silovanja odnosno seksualnom nasilju.

Ključne reči: krivično delo silovanja, odmeravanje kazne, olakšavajuće okolnosti, otežavajuće okolnosti, Viši sud u Novom Sadu.

1. UVOD

Silovanje predstavlja oblik rodno zasnovanog nasilja, jer su žrtve najčešće žene, a učinioci muškarci. Uprkos uvreženom mišljenju da su učinioci krivičnog dela silovanja žrtvama nepoznata lica, reč je o licima koja su izuzetno bliska žrtvama te zato, iz perspektive žrtve, silovanje predstavlja podmukli napad.¹ Ovaj vid seksualnog nasilja se neretko i opravdava kao rezultat jake seksualne želje koja se ne može kontrolisati.² Silovanje ostavlja teške i dugotrajne psihološke, fizičke i socijalne posledice po žrtvu.

* Advokatica, adv.dragana.pejovic@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0009-0000-6783-7540>.

1 L. Mladenović /2020/, *Emocije menjaju rad mozga – Feministički pristup neurobiologiji traume silovanja*, Beograd, p. 34.

2 V. Nikolić Ristanović /2011/, Rod i nasilje, u: *Uvod u rodne teorije*, Novi Sad, p. 343; Ženska soba i UNICEF, *Predrasude o rodno uvjetovanom i seksualnom nasilju*, www.unicef.org/croatia/media/6441/file, 20. avgust 2025.

U krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije kazna za osnovni oblik krivičnog dela silovanja je u relativno kratkom periodu dva puta pooštřavana. Izmenama Krivičnog zakonika³ 2009. godine kazna je povećana sa do tada raspona od 2 do 10 godina na raspon od 3 do 12 godina.⁴ Istovremeno, ovim izmenama propisana je i zabrana ublažavanja kazne za krivično delo silovanja. Kazna za osnovni oblik krivičnog dela silovanja ponovo je pooštřena 2016. godine, kada je donja granica zatvorske kazne povećana sa 3 na 5 godina.⁵⁶

Uvidom u sudsku praksu Višeg suda u Novom Sadu, ustanovili smo da kada je krivično delo silovanja izvršeno prema punoletnom licu, sud učinocima krivičnog dela silovanja izriče kazne koje se kreću u visini posebnog minimuma ili neznatno iznad posebnog minimuma propisanog za krivično delo silovanja. Ovakva kaznena politika vremenom ima za posledicu da kazne izrečene na granici zakonskog minimuma postaju prosečno normalne kazne i time zakonski minimum zapravo više nije minimum.⁷ Protivrečnost koje se ogleda u tome da silovanje predstavlja jedno od najtežih krivičnih dela za koje je propisana kazna zatvora u rasponu od 5 do 12 godina i pri tome ostavlja mnogobrojne posledice po žrtvu, a da se izrečene kazne kreću oko posebnog minimuma, bila je povod da istražimo koje okolnosti Viši sud u Novom Sadu uzima za relevantne i ceni kao olakšavajuće i otežavajuće prilikom odmeravanja kazne učinocima krivičnog dela silovanja. Istraživanjem je obuhvaćena sudska praksa Višeg suda u Novom Sadu za krivično delo silovanja učinjeno prema punoletnom licu u periodu od 1. januara 2018. do 1. maja 2023. godine.

Rezultati prethodno sprovedenih istraživanja u Srbiji i državama regiona o relevantnim okolnostima koje sud ceni kao olakšavajuće ili otežavajuće prilikom odmeravanja kazne učinocima krivičnog dela silovanja su istovetni i pokazuju da se ceo postupak svodi na prosto nabranje olakšavajućih i otežavajućih okolnosti, bez obrazloženja kako su navedene okolnosti uticale na odluku suda o visini kazni. Uočeno je da sudovi, po pravilu, cene okolnosti koje uopšte nisu od značaja za odmeravanje kazne za krivično delo silovanja, dok relevantne okolnosti zanemaruju. Isto tako, utvrđeno je da sudovi mnogo veći značaj pridaju olakšavajućim nego otežavajućim okolnostima, pri čemu se određene okolnosti neopravdano cene kao olakšavajuće. Sve ovo za krajnji rezultat ima izricanje neodgovarajućih kazni učinocima krivičnog dela silovanja, čime se dovodi u pitanje ostvarivanje svrhe kažnjavanja.⁸

3 U daljem tekstu: KZ.

4 Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, „Službeni glasnik RS”, br.72/2009.

5 Ove izmene stupile su na snagu 01.06.2017. godine (Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, „Službeni glasnik RS”, br. 94/2016).

6 Izmenama KZ 2019. godine propisana je stroža kazna i za najteži oblik krivičnog dela silovanja (član 178, stav 4) koji postoji u slučaju da je nastupila smrt pasivnog subjekta ili da je delo izvršeno prema detetu. Pre izmena KZ, za najteži oblik bila je propisana kazna zatvora u trajanju od najmanje 10 godina dok se nakon izmena KZ učinocu može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje 10 godina ili doživotni zatvor (Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika, „Službeni glasnik RS”, br. 35/2019).

7 D. R. Atanacković /1975/, *Kriterijumi odmeravanja kazne*, Beograd, p. 11.

8 N. Memedović /1988/, *Krivično delo silovanja u Jugoslovenskom pravu*, Beograd; Ž. Horvatić /1980/, *Izbor kazne u jugoslovenskom krivičnom pravu i sudskoj praksi*, Zagreb; I. Radačić /2013/, *Seksualno nasilje – Mitovi, stereotipi i pravni sustav*, Zagreb; A. Olovčić et al. /2024/, *Diskurzivna (ne)pravda: Analiza olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom donošenja sudskih presuda*

Na početku prvog dela rada odredićemo silovanje iz perspektive žrtve, jer se žrtva i razmere posledica koje silovanje ostavlja po žrtvu neretko zanemaruju, a potom pružiti uvid u to kako je silovanje kao krivično delo regulisano u KZ. U drugom delu rada pažnju ćemo posvetiti olakšavajućim i otežavajućim okolnostima propisanim u KZ i njihovom značaju u postupku odmeravanja kazne. U centralnom delu rada analiziraćemo okolnosti koje Viši sud u Novom Sadu uzima za relevantne i ceni kao olakšavajuće ili otežavajuće prilikom odmeravanja kazne za krivično delo silovanja. U zaključku ćemo sumirati rezultate analize i dati preporuke u cilju unapređenja identifikacije i ocene relevantnih okolnosti kao olakšavajućih ili otežavajućih prilikom odmeravanja kazne učinocima krivičnog dela silovanja.

2. KRIVIČNO DELO SILOVANJA U KRIVIČNOM ZAKONODAVSTVU REPUBLIKE SRBIJE

Silovanje je akt agresije i nasilja.⁹ „Silovanje je jedno od najtežih iskustava u životu i žrtva više nikada neće biti ista osoba jer su njezin integritet, autonomija, sigurnost, samopoštovanje povrijeđeni, a ponekad i razoreni.”¹⁰ Stoga smo saglasni sa Grozdanić i Sršenom, da je pre analize zakonske definicije silovanja značajno prethodno odrediti silovanje iz ugla žrtve. U tom smislu, ovi autori se pozivaju na Braunmiller koja navodi da je za žrtvu silovanje „seksualna provala u tijelo upotrebom sile, najezda na privatni, osobni unutrašnji prostor bez suglasja – ukratko, unutrašnji napad izvršen na jedan od mnogo načina i jednim od brojnih puteva – koji obuhvaća namjernu povredu emocionalne, tjelesne i intelektualne cjelovitosti i predstavlja neprijateljski, degradirajući, nasilni čin koji zaslužuje ime silovanje.”¹¹

Krivično delo silovanja u KZ nalazi se u grupi krivičnih dela protiv polne slobode. Učinilac krivičnog dela silovanja je onaj „ko prinudi drugog na obljubu ili sa njom izjednačen čin upotrebom sile ili pretnjom da će neposredno napasti na život ili telo tog ili njemu bliskog lica“. Propisana je zatvorska kazna u rasponu od 5 do 12 godina (član 178, stav 1 KZ).

Krivično delo silovanja je složeno krivično delo. Radnja izvršenja sastoji se iz dva akta prinude i obljube ili sa obljubom izjednačenog čina. Između ova dva akta mora postojati uzročna veza, tj. prinuda treba da se vrši u cilju obljube ili sa njom izjednačenog čina.

Pojam obljube u krivičnom pravu podrazumeva prodiranje muškog polnog organa u ženski. Smatra se da je krivično delo silovanja izvršeno i kada je došlo

u slučajevima rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, u: *Diskursi rodne pravde: Analiza pravnih okvira i sudske prakse u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji*, Sarajevo, pp. 89–101; N. Šehović, N. Raković /2024/, Utjecaj otežavajućih i olakšavajućih okolnosti kod silovanja kao teškog oblika rodno zasnovanog nasilja – studije slučaja Kantonalnog suda u Bihaću, u: *Diskursi rodne pravde: Analiza pravnih okvira i sudske prakse u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji*, Sarajevo, pp. 105–113.

9 V. Nikolić Ristanović, *op. cit.*, p. 342.

10 V. Grozdanić, Z. Sršen /2011/, Kaznenopravni odgovor na seksualno nasilje, *Riječki teološki časopis* 19, № 2, pp. 318–319.

11 S. Brownmiller /1995/, *Protiv naše volje*, Zagreb, p. 380.

do delimičnog prodiranja muškog polnog organa u ženski. Irelevantno je da li je obluba u fiziološkom smislu i dovršena. Delo je svršeno i u slučaju kada nije došlo do defloracije žene, jer za postojanje svršenog dela nije od uticaja u kolikoj meri je izvršeno prodiranje muškog polnog organa u ženski. Međutim, za postojanje oblube nije dovoljan samo dodir polnih organa. Definicija silovanja je polno neutralna, jer i učinilac i pasivni subjekt mogu biti lica ženskog i muškog pola. Postojanje braka je irelevantno. Radnja izvršenja silovanja može biti i neki drugi sa obljubom izjednačen čin. Pojam „neki drugi sa obljubom izjednačen čin“ može se tumačiti restriktivno i ekstenzivno. Restriktivno tumačenje bi podrazumevalo samo prodiranje muškog polnog organa u analni ili oralni otvor pasivnog subjekta. Ekstenzivno tumačenje bi pored penetracije muškim polnim organom u analni ili oralni otvor pasivnog subjekta obuhvatalo i druge vrste penetracije, pre svega analnu penetraciju određenim predmetima (flašom, pendrekom i sl.) ili delovima tela učinioca (npr. šakom ili prstima).¹² Danas prevladava stav da „neki drugi sa obljubom izjednačen čin“ treba svesti na dve radnje koje su oblubi najbližije, a to su analni i oralni koitus.¹³ Da bi u konkretnom slučaju postojalo krivično delo silovanja, kao što je već navedeno, neophodno je da je primenjena prinuda. KZ kao oblike prinude propisuje upotrebu sile ili pretnje da će se neposredno napasti na život ili telo pasivnog subjekta ili njemu bliskog lica. Obluba ili sa njom izjednačen čin mora biti izvršen upotrebom sile ili kvalifikovane pretnje. Pod kategorijom „bliskog lica“ podvode se pre svega lica koja su draga žrtvi i koja sa žrtvom imaju razvijen poseban emocionalni odnos zasnovan na srodstvu, bliskom prijateljstvu i sl.¹⁴ Krivično delo silovanja može biti izvršeno samo sa umišljajem. Kod učinioca mora postojati svest da se obluba ili sa obljubom izjednačen čin vrše protiv volje pasivnog subjekta, tj. učinilac mora posedovati svest da pasivni subjekt ne pristaje na oblubu, odnosno ne pristaje na čin koji je sa obljubom izjednačen.

KZ propisuje jedan lakši oblik krivičnog dela silovanja koji će postojati ukoliko je osnovni oblik dela izvršen pod pretnjom da će se za pasivnog subjekta ili njemu blisko lice otkriti nešto što bi škodilo njegovoj časti ili ugledu ili pretnjom drugim teškim zlom. Učinilac će se kazniti zatvorom od 2 do 10 godina (član 178, stav 2 KZ). Lakši oblik se od osnovnog razlikuje samo po obliku prinude koja je primenjena da bi se izvršila obluba ili sa obljubom izjednačen čin.

Teži oblik krivičnog dela silovanja postoji ako je nastupila teška telesna povreda pasivnog subjekta ili ako je delo izvršeno od više lica ili na naročito svirep ili naročito ponižavajući način ili prema maloletniku ili je delo imalo za posledicu trudnoću. Za teži oblik krivičnog dela silovanja propisana je kazna zatvora od 5 do 15 godina (član 178, stav 3 KZ).

Najteži oblik krivičnog dela postoji ukoliko je nastupila smrt pasivnog subjekta ili je delo izvršeno prema detetu. U ovom slučaju učinilac će se kazniti zatvorom najmanje 10 godina ili doživotnim zatvorom (član 178, stav 4 KZ).

12 M. Škulić /2019/, *Krivična dela protiv polne slobode*, Beograd, pp. 289–290.

13 Z. Stojanović, N. Delić /2020/, *Krivično pravo: posebni deo*, Beograd, p. 77.

14 M. Škulić, *op. cit.*, p. 273.

Kao što smo prethodno već naveli, zabranjeno je ublažavanje kazne za krivično delo silovanja (član 57, stav 2 KZ), te je kažnjavanje za pokušaj silovanja izjednačeno za dovršenim krivičnim delom silovanja.

3. POJAM, VRSTE I ZNAČAJ OLAKŠAVAJUĆIH I OTEŽAVAJUĆIH OKOLNOSTI PRILIKOM ODMERAVANJA KAZNE

Sudsko odmeravanje kazne predstavlja konkretizaciju zakonske odredbe o kažnjavanju odnosno akt primene prava.¹⁵ Odmeravanje kazne omogućava „da sud u zakonu za pojedino djelo propisanu kaznu pretvori u zasluženu”¹⁶ i samim tim „predstavlja završni čin primene krivičnog prava”.¹⁷

Prema opštim pravilima o odmeravanju kazne, sud će učiniocu krivičnog dela odmeriti kaznu u granicama koje su zakonom propisane za to delo, imajući u vidu svrhu kažnjavanja i uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču da kazna bude manja ili veća (olakšavajuće i otežavajuće okolnosti) a posebno: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno, jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, okolnosti pod kojima je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca (član 54 KZ).

U skladu sa navedenim, sud učiniocu izriče kaznu unutar propisanog raspona za učinjeno krivično delo. Tako se zatvorska kazna odmerava između propisanog posebnog minimuma i posebnog maksimuma za pojedino krivično delo. Svrha kažnjavanje ogleđa se u: sprečavanju učinioca da čini krivična dela i uticanju na učinioca da ubuduće ne čini krivična dela (specijalna prevencija), uticanju na druge da ne čine krivična dela (generalna prevencija), izražavanju osude za krivično delo, jačanju morala i učvršćivanju obaveze poštovanja zakona i ostvarivanju pravednosti i srazmernosti između učinjenog dela i težine krivične sankcije (član 42 KZ).

Okolnosti koje sud mora ceniti prilikom odmeravanja kazne mogu se podeliti na objektivne i subjektivne, u zavisnosti da li se odnose na krivično delo ili na učinioca. Objektivne okolnosti su: jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra. U subjektivne okolnosti spadaju: stepen krivice, pobude iz kojih je delo učinjeno, raniji život učinioca, njegove lične prilike, njegovo držanje posle učinjenog krivičnog dela a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela, kao i druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca. Okolnosti pod kojima je delo učinjeno mogu biti objektivne i subjektivne prirode. Odmeravajući kaznu sud je obavezan da uzme u obzir sve napred navedene okolnosti, te u konkretnom slučaju relevantne za krivično delo ili ličnost učinioca ceni kao olakšavajuće ili otežavajuće. Sudu je ostavljena mogućnost da ceni i druge okolnosti vezane za ličnost učinioca ukoliko smatra da su u konkretnom slučaju od značaja za pravilno odmeravanje kazne.

15 Ž. Horvatić, *op. cit.*, p. 3.

16 Ž. Horvatić, *ibid.*, p. 154.

17 I. Vuković /2024/, *Krivično pravo: opšti deo*, Beograd, p. 460.

Kao što se da zapaziti, zakonodavac navedene okolnosti nije unapred odredio kao olakšavajuće ili otežavajuće, nego je ostavio sudu da u svakom pojedinačnom slučaju ceni da li će određena okolnost imati olakšavajući ili otežavajući karakter. Tako, u zavisnosti od datog slučaja, jedna ista okolnost može biti olakšavajuća ili otežavajuća. Olakšavajući karakter neke okolnosti će uticati na to da mera kazne bude bliža donjoj granici propisane kazne za konkretno krivično delo, dok će otežavajući karakter rezultirati time da mera kazne bude bliža gornjoj granici propisane kazne za to krivično delo.¹⁸

Imajući u vidu da je u ovom radu akcenat na oceni olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom odmeravanja kazne za krivično delo silovanja, te da je zakonodavac načinom na koji je propisao olakšavajuće i otežavajuće okolnosti dao sudu interpretacijsku moć prilikom ocene okolnosti,¹⁹ svakoj pojedinačnoj okolnosti posvetićemo posebnu pažnju.

Stepen krivice zavisi od stepenovanja komponenata krivice. Uračunljivost, umišljaj ili nehat, kao i svest o protivpravnosti (stvarna ili moguća) mogu se stepenovati. Nije važan samo oblik krivice koji zakonodavac ceni prilikom propisivanja kazne, nego se stepenovanje može vršiti u okviru pojedinih oblika krivice. Prilikom ocene voljnog elementa kod umišljaja od značaja je to da li je učinilac pokazao posebnu upornost i bezobzirnost, dok je kod nehata bitan stepen nepažnje. Kompulzivna sila i pretnja su takođe bitne za stepenovanje krivice. Kada je reč o uračunljivosti i svesti o protivpravnosti, mogućnosti za stepenovanje krivice su mnogo manje.²⁰ Tako su bitno smanjena uračunljivost i otklonjiva pravna zablude fakultativni osnovi za ublažavanje kazne, međutim, ukoliko sud ne primeni blaže kažnjavanje već se opredeli za propisanu kaznu, može stepen krivice oceniti kao niži, što bi bila olakšavajuća okolnost.²¹

Pobude iz kojih je delo učinjeno odnosno motivi predstavljaju unutrašnje razloge kojima se učinilac vodio prilikom izvršenja krivičnog dela. Pobude mogu biti pozitivne i delovati kao olakšavajuće okolnosti (osećanje odgovornosti, sažaljenje, itd.) ili negativne, u kom slučaju se cene kao otežavajuće okolnosti (pohlepa, ljubomora, mržnja, itd.). Ukoliko se pobuda javlja kao kvalifikatorna okolnost, ona istovremeno ne može biti cenjena kao otežavajuća okolnost.

Jačina ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra je okolnost za čiju pravilnu ocenu je neophodno utvrditi u kojoj meri je učinjeno krivično delo ugrozilo ili povredilo zaštićeno dobro (život, telo, imovinu i dr.). Ovo se postiže tako što se vrši procena načina izvršenja dela, sredstava za izvršenje, a poseban značaj pridaje se posledici dela. Težina posledice određuje težinu krivičnog dela. Kada je reč o pokušaju, ukoliko sud ne iskoristi mogućnost koju mu daje zakon u pogledu ublažavanja kazne, pokušaj treba ceniti kao olakšavajuću okolnost.²²

18 Z. Stojanović /2024/, *Krivično pravo: opšti deo*, Novi Sad, p. 337.

19 A. Olovčić et al., *op. cit.*, p. 90.

20 Z. Stojanović, *op. cit.*, pp. 337–338.

21 Z. Stojanović, *ibid.*, p. 338; Ž. Horvatić, *op. cit.*, p. 128.

22 Z. Stojanović, *op. cit.*, p. 339.

Okolnosti pod kojima je delo učinjeno mogu biti objektivne ili subjektivne prirode. Okolnosti objektivne prirode su npr. sredstvo, mesto, način na koji je delo izvršeno. Okolnosti subjektivne prirode se tiču učinioca ili žrtve, interpersonalni odnosi, psihička stanja i dr.²³

Raniji život učinioca je okolnost kojom se ceni način na koji je vodio život učinilac, njegov odnos prema društvenim normama, čime sud dobija sliku o ličnosti učinioca. Posebno je značajno da li je učinilac pre vršio krivična dela. Ranija neosuđivanost se ceni kao olakšavajuća okolnosti.²⁴ Povrat uvek ima karakter otežavajuće okolnosti.

Lične prilike učinioca, predstavljaju prilike u kojima učinilac živi i radi.²⁵ U sudskoj praksi se lične prilike najčešće cene kao olakšavajuće okolnosti (zdravstveno stanje, starosno doba, porodične prilike – broj članova porodice, naročito dece, nezaposlenost, i dr.).

Držanje učinioca posle učinjenog krivičnog dela a naročito njegov odnos prema žrtvi krivičnog dela je okolnost koja takođe sudu daje uvid u ličnost učinioca, osvetljava odnos učinioca prema učinjenom krivičnom delu, društvu, društvenim normama i društvenim vrednostima.²⁶ Postoje dve grupe okolnosti. Jedna grupa se odnosi na otklanjanje ili ublažavanje posledica prouzrokovanih krivičnim delom (pomoć i izvinjenje žrtvi, naknada šteta, stvarno kajanje). KZ pridaje poseban značaj odnosu učinioca prema žrtvi krivičnog dela. U drugu grupu spadaju okolnosti koje se tiču držanja učinioca kao okrivljenog u toku krivičnog postupka (priznanje, kajanje, poricanje, menjanje iskaza i sl.). Priznanje krivičnog dela se pod određenim uslovima uzima kao olakšavajuća okolnost. Iskreno kajanje spada u olakšavajuću okolnost. Poricanje učinjenog dela samo po sebi ne predstavlja otežavajuća okolnost jer predstavlja zakonom obuhvaćeni korpus prava na odbranu okrivljenog.

Druge okolnosti koje se odnose na ličnost učinioca jesu okolnosti koje nisu obuhvaćene ličnim prilikama učinioca (npr. psihofizičke osobine, stepen obrazovanja i slično).

Bitno je naglasiti da se okolnost koja predstavlja obeležje krivičnog dela ne može se uzeti u obzir i kao otežavajuća, odnosno olakšavajuća okolnost, izuzev ako prelazi meru koja je potrebna za postojanje krivičnog dela ili određenog oblika krivičnog dela ili ako postoje dve ili više ovakvih okolnosti, a samo jedna je dovoljna za postojanje težeg, odnosno lakšeg oblika krivičnog dela (princip zabrane dvostrukog vrednovanja).²⁷

23 I. Vuković, *op. cit.*, p. 468.

24 Neosuđivanost se već ustalila kao olakšavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne međutim interesantna je ocena neosuđivanosti u presudi Okružnog suda u Banjoj Luci br. 11 0 K 021607 19 K od 06.11.2019. godine, u kojoj sud u pogledu ocene neosuđivanosti kao olakšavajuće okolnosti navodi: „Ranija nekažnjivost bi trebalo da se podrazumijeva, jer je normalno da građani ne čine krivična djela, pa nikoga, pa ni optuženog ne bi trebalo zbog toga nagrađivati.” Preuzeto iz A. Olovčić et al., *op. cit.*, p. 98.

25 D. Jovašević /2003/, Značaj olakšavajućih i otežavajućih okolnosti pri odmeravanju kazne u krivičnom pravu, u: *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, Niš, p. 197.

26 D. Jovašević, *ibid.*, p. 198.

27 Član 54, stav 3 KZ.

Sve olakšavajuće i otežavajuće okolnosti sagledavaju se u celini i u odnosu na konkretno krivično delo i konkretnog učinioa tog dela.²⁸ Kako olakšavajuće i otežavajuće okolnosti imaju najveći uticaj na visinu kazne,²⁹ njihov značaj ogleda se u tome što „predstavljaju neposredan osnov za odmeravanje kazne”.³⁰ Olakšavajućim i otežavajućim okolnostima vrši se individualizacija kazne što predstavlja „ključni momenat preko koga će se ostvariti svrha kažnjavanja”.³¹ Relevantne okolnosti omogućavaju da se učinocima istog dela izrekne različita kazna.³² Tako okolnosti koje su u zavisnosti od konkretnog slučaja sud ceni kao olakšavajuće ili otežavajuće omogućavaju da kazna bude ne samo zakonita nego i odgovarajuća.³³

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA SUDSKE PRAKSE VIŠEG SUDA U NOVOM SADU

U ovom, glavnom delu radu, analiziraćemo sudsku praksu Višeg suda u Novom Sadu kako bismo ispitali koje okolnosti sud uzima kao relevantne i ceni kao olakšavajuće ili otežavajuće prilikom odmeravanja kazne učinioa krivičnog dela silovanja.

U periodu od 1. januara 2018. do 1. maja 2023. godine pred Višim sudom u Novom Sadu pravosnažno su okončana dvadeset tri (23) predmeta za krivično delo silovanja. Kao što smo već u uvodu naveli, analizirani su samo spisi predmeta u kojima je oštećeno punoletno lice. U navedenom periodu bilo je deset (10) pravosnažno okončanih predmeta za krivično delo silovanja u kojima je oštećeno punoletno lice. U svih deset (10) predmeta doneta je osuđujuća presuda te one čine prigodan uzorak za naše istraživanje. U četiri (4) predmeta u pitanju je krivično delo silovanja (član 178, stav 1 KZ), u jednom (1) predmetu produženo krivično delo silovanja (član 178, stav 3 u vezi sa stavom 1 u vezi sa članom 61, stav 1 KZ), dok je u pet (5) predmeta reč o krivičnom delu silovanja u pokušaju (član 178, stav 1 u vezi sa članom 30 KZ). U istraživanju je korišćen metoda analize sadržaja i komparativni metoda.

U devet (9) predmeta oštećeno lice je ženskog pola, dok je u jednom (1) predmetu oštećeno lice muškog pola. Svi učinioa su lica muškog pola. U devet (9) predmeta oštećeni/a i učinilac su se poznavali, a samo u jednom (1) predmetu učinilac je oštećenoj potpuno nepoznato lice. U pet (5) predmeta reč je o poznanicima, u jednom (1) predmetu su u pitanju srodnici (tazbinsko srodstvo), u jednom (1) predmetu reč je o bivšim intimnim partnerima (okončana ljubavna veza), u jednom (1) predmetu reč je o aktuelnim intimnim partnerima, dok su u jednom (1) predmetu učinilac i oštećena povremeno imali seksualne odnose.

28 D. Jovašević, *op. cit.*, p. 194.

29 I. Vuković, *op. cit.*, p. 464.

30 Z. Stojanović, *op. cit.*, p. 337.

31 N. Mićanović-Pavelić /1981/, *Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti pri odmeravanju kazne*, doktorska disertacija, Beograd, p. 166.

32 D. Jovašević, *op. cit.*, p. 191.

33 N. Mrvić-Petrović /2007/, *Krivično pravo: opšti i posebni deo*, Beograd, p. 148.

Izrečene kazne za krivično delo silovanja su u visini posebnog minimuma ili neznatno iznad posebnog minimuma.³⁴

U jednom (1) predmetu na učinioca je primenjen KZ kada je bila propisana zatvorska kazna u rasponu od 2 do 10 godina i postojala je zakonska mogućnost ublažavanja kazne. Učiniocu je izrečena zatvorska kazna u trajanju od 3 godine.³⁵

U četiri (4) predmeta na učinioca je primenjen KZ u vreme kada je zatvorska kazna bila propisana u rasponu od 3 do 12 godina. U dva (2) predmeta učiniocu je izrečena zatvorska kazna u trajanju od 3 godine, u jednom (1) predmetu učiniocu je izrečena kazna u trajanju od 4 godine i u jednom (1) predmetu sud je učiniocu izrekao kaznu u trajanju od 1 godine i 2 meseca s obzirom na to da je zauzeo stanovište da je učinilac izvršio krivično delo silovanja u pokušaju pri kojem je dobrovoljno odustao od daljeg preduzimanja.³⁶

U pet (5) predmeta na učinioce je primenjen KZ nakon što je povećan posebni minimum zatvorske kazne sa 3 na 5 godina. U jednom (1) predmetu izrečena je zatvorska kazna u trajanju od 5 godina, u tri (3) predmeta izrečena je kazna u trajanju od 5 godina i 6 meseci s tim da je u jednom predmetu u pitanju produženo krivično delo silovanja, u jednom predmetu se radi o jedinstvenoj kazni (5 godina za krivično delo silovanja u pokušaju i 2 godine za krivično delo razbojništvo) dok je u jednom (1) predmetu učiniocu izrečena zatvorska kazna u trajanju od 6 godina ali se takođe radi o jedinstvenoj kazni (5 godina za krivično delo silovanja, 2 godine za krivično delo nedozvoljena proizvodnja, držanje, nošenje i promet oružja i eksplozivnih materija i 1 godina za krivično delo proganjanja).

Sudska praksa nam potvrđuje da je silovanje rodno zasnovano nasilje i da žene po pravilu siluju njima poznati i bliski muškarci. Izrečene zatvorske kazne su, kao što smo već naveli, u visini propisanog posebnog minimuma ili malo iznad posebnog minimuma.

U analiziranim presudama kao olakšavajuće okolnosti navode se: neosuđivost (4), teška imovinska situacija (1), nemanje stalnog zaposlenja i stalnih prihoda (1), smrt deteta (1), invalidnost (1), roditeljstvo (1), protek vremena od izvršenja krivičnog dela (1), mladost učinioca (3), emotivna veza učinioca i oštećene (1), zaljubljenost (1), porodične i lične prilike (1), smanjena uračunljivost ali ne do bitnog stepena (1), priznanje (1) i kajanje za krivično delo koje je izvršeno uz krivično delo silovanja (1).³⁷

U dva (2) predmeta sud nije identifikovao okolnosti koje bi cenio kao olakšavajuće.

34 Apelacioni sud u Novom Sadu je potvrdio sedam (7) presuda, dok je tri (3) preinačio.

35 Apelacioni sud u Novom Sadu preinačio je prvostepenu presudu Višeg suda u Novom Sadu K 63/19 od 06.07.2020. godine i učiniocu krivičnog dela silovanja (član 178, stav 1 KZ) izrekao zatvorsku kaznu ispod posebnog minimuma, u trajanju od 1 godine i 6 meseci (Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž1 764/20 od 08.12.2020. godine).

36 U ovom predmetu Apelacioni sud u Novom Sadu preinačio je presudu Višeg suda u Novom Sadu K 156/17 od 25.10.2019. godine jer je našao da je bio ostvaren pokušaj silovanja i učiniocu izrekao zatvorsku kaznu u trajanju od 3 godine (Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž 1 1226/19 od 13.08.2020. godine).

37 U konkretnom predmetu K 123/20 učinilac je izrazio kajanje za krivično delo razbojništva, dok je poricao izvršenje krivičnog dela silovanja u pokušaju.

Pažnju ćemo posvetiti okolnostima koje smatramo da je sud pogrešno identifikovao kao relevantne, kao i okolnostima koje je sud pravilno uočio kao relevantne ali pogrešno cenio kao olakšavajuće.

U dva (2) predmeta (K 123/20 i K 116/20) sud je prilikom odmeravanja kazne tešku ekonomsku situaciju učinioca cenio kao olakšavajuću okolnost. S obzirom na to da krivično delo silovanja pripada grupi dela protiv polne slobode, nejasno je kako okolnost koja se ogleda u teškoj imovinskoj situaciji učinioca odnosno nemanja stalnog zaposlenja i stalnih prihoda može imati bilo kakav uticaj prilikom odmeravanja kazne, bilo olakšavajući ili otežavajući. Teška ekonomska situacija može biti olakšavajuća okolnost kada je u pitanju npr. krivično delo krađe ali nikako ne bi smela da bude cenjena kao olakšavajuća okolnost u slučajevima kada se radi o krivičnom delu silovanja.

S obzirom na to da u presudi K 123/20 nema obrazloženja, ne vidimo ni u kakvoj je vezi smrt deteta učinioca koja je nastupila pre izvršenja krivičnog dela silovanja sa izvršenjem krivičnog dela silovanja, da bi ta činjenica u konkretnom slučaju bila smatrana za relevantnu i cenjena kao olakšavajuća okolnost.

Sud je u predmetu K 63/19 cenio invalidnost učinioca kao olakšavajuću okolnost. Invalidnost ne vidimo kao olakšavajuću ili otežavajuću okolnost kada je reč o odmeravanju kazne za krivično delo silovanja. U konkretnom slučaju, invalidnost učinioca je nastupila nekoliko godina nakon izvršenja krivičnog dela silovanja, i to kao posledica povreda koje je učinilac zadobio u tuči, što je pre trebalo da ukaže sudu na strukturu ličnosti učinioca tj. da je u pitanju osoba sklona nasilju.³⁸

Roditeljstvo ne smatramo za okolnost koja bi trebala biti cenjena kao olakšavajuća kada je u pitanju odmeravanje kazne za krivično delo silovanja. Kako navodi Atanacković, od čoveka koji je otac očekuje se daleko više da bude uzor moralno ispravnog ponašanja u oblasti seksualnog života nego što je to slučaj sa onima koji nisu zasnovali svoje porodice.³⁹ U predmetu K 23/2017 u kom je roditeljstvo učinioca cenjeno kao olakšavajuća okolnost, učinilac je otac dve punoletne ćerke što u konkretnom slučaju posebno dovodi u pitanju ocenu roditeljstva kao olakšavajuće okolnosti.

S obzirom na mnogobrojne i dugotrajne posledice koje silovanje ostavlja po žrtvu, protek vremena od izvršenja krivičnog dela ne vidimo kao okolnost koju je sud u predmetu K 63/19 trebalo da ceni kao olakšavajuću prilikom odmeravanja kazne.

Mladost učinioca je cenjena kao olakšavajuća okolnost u predmetu K 63/19 u kom je učinilac imao nepune 23 godine, u predmetu K 116/20 učinilac je imao 27 godina, dok je u predmetu K 88/2018 učinilac bio star 19 godina (mlađe punoletno

38 U pitanju je predmet u kom je Apelacioni sud u Novom Sadu preinačio prvostepenu presudu na način što je učiniocu izrekao zatvorsku kaznu ispod posebnog minimum (videti fusnotu 35). U obrazloženju drugostepene presude navodi se da je okolnosti koje je Viši sud cenio kao olakšavajuće na strani učinioca (neosuđivanost, nepune 23 godine života, pogoršano zdravstveno stanje nakon izvršenja krivičnog dela odnosno da je do 80% invalid), Apelacioni sud u Novom Sadu cenio kao „naročito olakšavajuće“. Okolnost kao što je npr. posledica u vidu ustanovljenog prisustva anksiozno-depresivnog sadržaja kod oštećene, stare tek 18 godina, prvostepeni i drugostepeni sud nisu vrednovali kao otežavajuću okolnost.

39 D. R. Atanacković, *op. cit.*, p. 107.

lice⁴⁰). Smatramo da kada je reč o krivičnom delu silovanja, starosna dob od 23 i 27 godina ne predstavlja životnu dob koju bi trebalo ceniti kao olakšavajuću okolnost. Osoba u ovoj starosnoj dobi poseduje već dovoljno životnog iskustva da ima spoznaju o seksualnom nasilju. U tom smislu, u predmetu K 116/20, učinilac star 27 godina je, kako se navodi u izreci presude, u jednom momentu uhvatio oštećenu za međunožje, i obratio joj se rečima: „Hoćeš da te jebem i da nam bude lepo ili samo meni da bude lepo?“.

Mišljenja smo da emotivna veza kada je u pitanju krivično delo silovanja ne sme biti cenjena kao olakšavajuća okolnost kao što je to sud učinio u predmetu K 75/2020. Naprotiv, emotivna veza implicira postojanje ljubavi, uvažavanja, poverenja, te je sud emotivnu vezu, kada je u pitanju odmeravanje kazne za krivično delo silovanja, trebalo da ceni kao otežavajuću okolnost.

Kao najproblematičniji primer vidimo ocenu zaljubljenosti kao olakšavajuće okolnosti, takođe u predmetu K 75/2020. Sud u presudi navodi, da je kao olakšavajuću okolnost cenio „to da je [učinilac] bio zaljubljen u nju [oštećenu], iako na jedan posesivan i patološki način“. Mišljenja smo da je u ovom konkretnom slučaju sud pre svega patološko ponašanje učinioca pogrešno okarakterisao kao zaljubljenost. Nezavisno od navedenog mišljenja, zaljubljenost nikako ne bi smela biti cenjena kao olakšavajuća okolnost kada je reč o odmeravanju kazne učiniocu krivičnog dela silovanja. Ocenom zaljubljenosti kao olakšavajuće okolnosti sud je relativizovao silovanje kao oblik najdrastičnijeg seksualnog nasilja. Istovremeno, sud je podržao rodni stereotip da je silovanje rezultat jake seksualne želje muškaraca koja se ne može kontrolisati. Pretrpljeno seksualno zlostavljanje ostavilo je fizičke i ozbiljne psihičke posledice po oštećenu, što je konstatovano u nalazu i mišljenju sudskih veštaka, te se stiče utisak da je ocenom zaljubljenosti kao olakšavajuće okolnosti sud zapravo pokušao opravdati počinjeno seksualno nasilje.

Okolnosti koje je Viši sud u Novom Sadu cenio kao otežavajuće su: izrazita upornost pri izvršenju dela (1), ranija osuđivanost (4), alkoholisanost žrtve (1), zainteresovanost oštećenog/e za krivično gonjenje (2) duboko i traumatično proživljen događaj (1), priroda i težina krivičnog dela (1) i to što povređuje čast, ugled i lični integritet, dugotrajne psihičke i emotivne posledice (1) i emotivna veza (1).

U 3 predmeta sud nije našao da postoje okolnosti koje se bi imale karakter otežavajućih, iako silovanje predstavlja jedno od najtežih oblika seksualnog nasilja.

Za razliku od olakšavajućih, sud je pravilno cenio sve navedene okolnosti kao otežavajuće, ali je u mnogim predmetima propustio da identifikuje određen broj okolnosti koje bi imale karakter otežavajućih, što ćemo bliže analizirati.

40 Mišljenja smo da je u konkretnom predmetu ova okolnost kao olakšavajuća bila neopravdano preovlađujuća prilikom odmeravanja kazne učiniocu. Učinilac je oglašen krivim za produženo krivično delo silovanja i to teži oblik krivičnog dela (član 178, stav 3 u vezi sa stavom 1 u vezi sa članom 61, stav 1 KZ) a izrečena mu je zatvorska kazna u trajanju od 5 godina i 6 meseci. Oštećena u ovom predmetu je zadobila mnogobrojne povrede (tužilaštvo u žalbi navodi da je reč o 34 povrede), koje je učinilac oštećenoj osim rukama naneo, plastičnim cevima, veslom i drvenom letvom, a oštećena se spasila od daljeg zlostavljanja tako što je iskočila kroz prozor sa prvog sprata kuće.

Sud je samo u dva predmeta cenio jačinu povrede zaštićenog dobra kao otežavajuću okolnost. U predmetu K 116/20 sud je naveo da je oštećena događaj proživela duboko i traumatično, dok je u predmetu K 156/17 sud naveo da krivično delo silovanja ostavlja dugotrajne i emotivne posledice. Pri tome, još u pet predmeta je postojao sudsko psihijatrijski nalaz i u jednom predmetu izveštaj specijaliste psihijatrije u kojima su kod oštećene konstatovane psihičke posledice karakteristične za osobe koje su bile izložene zlostavljanju. U jednom (1) predmetu ovaj propust je izrazito uočljiv.

U predmetu K 138/17 sudski veštak psihijatar je ustanovio da oštećena pati od posttraumatskog stresnog poremećaja (ima noćne more, ne reaguje na okolinu) te je po predlogu sudskog veštaka psihijatra u toku postupka imala status posebno osetljivog svedoka. Međutim, sud je napravio ogroman propust kada ovu okolnost nije uočio kao relevantnu prilikom odmeravanja kazne. Neopravdanim propuštanjem da ceni jačinu povrede zaštićenog dobra sud je negirao posledice koje silovanje ostavlja po žrtvu, a time i u ovom predmetu relativizovao samo krivično delo silovanja.

U nekoliko predmeta, sud je propustio da ceni stepen krivice.

U već pomenutom predmetu K 138/2017, učinilac je kritičnom prilikom dva puta svojim polnim organom prodro u polni organ oštećene i jednom svojim polnim organom u usta oštećene što ukazuje da je učinilac pokazao posebnu upornost i bezobzirnost prilikom izvršenja krivičnog dela, međutim sud, u konkretnom predmetu, ni ovu okolnost nije uočio i cenio kao otežavajuću.

U predmetu K 75/2020 učinilac je uz pretnju pištoljem prvo stavio svoj polni organ u usta oštećenje a zatim je repetirao pištolj, uperio ga u polni organ oštećene i obratio rečima „kada se puca od trbuha do donjih ekstremiteta nosi se kesa i postaje invalid, a kada se puca od trbuha na gore tada se ubija“. Zatim je na silu rukama rastavio noge oštećene i svojim polnim organom prodro u polni organ oštećene. Nakon seksualnog zlostavljanja koje je trajalo sat vremena, učinilac je zaspao pored oštećene, a oštećena je popila 3 bromazepama kako bi zaustavila drhtanje tela. Sud ni u ovom predmetu nije utvrdio postojanje otežavajućih okolnosti u vidu upornosti i brutalnosti, te je učiniocu izrečena zatvorska kazna u trajanju od 5 godina tj. minimalna kazna za krivično delo silovanja. Način izvršenja dela, posledice u vidu konstatovanih lakih telesnih povreda i od strane sudskog veštaka psihijatra ustanovljene psihičke posledice, sve su okolnosti koje su u ovom konkretnom predmetu imale karakter otežavajućih, ali koje je sud neopravdano propustio da utvrdi i ceni na odgovarajući način.⁴¹

Sud je u propustio da ceni interpersonalne odnose učinioca i oštećenih u smislu okolnosti pod kojima je delo izvršeno.

Samo u predmetu K 23/2017 sud je cenio emotivnu vezu kao otežavajuću okolnost dok je u ostalim predmetima propustio da ceni međusobni odnos učinioca i

41 Apelacioni sud u Novom Sadu je preinačio prvostepenu presudu Višeg suda u Novom Sadu K 75/2020 od 07.09.2021. godine i učiniocu izrekao jedinstvenu kaznu u trajanju od 7 godina (Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu Kž1 928/21 od 13.01.2022. godine). U drugostepenoj presudi se upravo navodi kao otežavajuća okolnost to što je učinilac pokazao izuzetan stepen bezobzirnosti prilikom izvršenja krivičnog dela silovanja.

oštećene/og, iako se radilo o odnosima koji podrazumevaju poverenje (tazbinsko srodstvo, emotivni odnos, dugogodišnje prijateljstvo) koje su učinioci zapravo iskoristili za izvršenje krivičnog dela.

U predmetu K 88/2018 i K 23/2017 oštećene su bile žene sa narušenim mentalnim zdravljem koje su imale propisanu redovnu terapiju, što je učiniocima bilo poznato, međutim ni ovu okolnost sud nije identifikovao kao relevantnu prilikom odmeravanja kazne.

Ispitivanje olakšavajućih i otežavajućih okolnosti koje Viši sud u Novom Sadu ceni prilikom odmeravanja kazne učiniocima krivičnog dela silovanja pre svega je pokazalo da sud ne pridaje naročit značaj olakšavajućim i otežavajućim okolnostima jer se u presudama navode „uobičajene“ olakšavajuće i otežavajuće okolnosti, dok okolnosti karakteristične za krivično delo silovanja izostaju.⁴² Takođe, izostaje objašnjenje o tome zašto je sud navedene okolnosti smatrao za relevantne i kako je sud navedene olakšavajuće i otežavajuće okolnosti vrednovao prilikom odmeravanja kazne. Ovakva praksa suda ukazuje na čist formalizam i rutinerstvo u postupku odmeravanja kazne a ne na suštinsko vrednovanje značaja relevantnih okolnosti⁴³, na šta ukazuju i rezultati prethodnih istraživanja. Kako navodi Horvatić, „dužnost suda da obrazloži svoju odluku o izboru kazne nije samo formalno ispunjavanje imperativa procesne norme, već značajna garancija da je postupao na osnovi zakonskih kriterija, a ne proizvoljno.“⁴⁴ Izostanak obrazloženja o izboru mere kazne u analiziranim presudama onemogućava da se pronikne u to kako se sud opredelio za konkretnu meru kazne.

Okolnosti koje sud ceni kao olakšavajuće govori da „praksa nema izgrađene stavove (kao vrednosni socijalno-etički sud)“ koje sve okolnosti mogu biti relevantne kao olakšavajuće prilikom odmeravanja kazne učiniocu krivičnog dela silovanja.⁴⁵ Posebno je zabrinjavajuće što sud pogrešnom ocenom određenih okolnosti (zaljubljenost, emotivna veza) kao olakšavajućih širi rodne stereotipe i opravdava počinjeno silovanje.

Analiza okolnosti koje je sud propustio da ceni kao otežavajuće pokazuje da sud ne uspeva da identifikuje značajan broj relevantnih okolnosti koje bi imale karakter otežavajućih. Ovo je posebno uočljivo kada su u pitanju jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra i okolnosti pod kojima je delo učinjeno koje, kao relevantne okolnosti, ostaju potpuno nezapažene.

Način odmeravanja kazne učiniocima krivičnog dela silovanja u praksi Višeg suda u Novom Sadu ukazuje da su običajem stvoreni standardi kažnjavanja te da se ustalila „tarifa“⁴⁶ za slučajeve silovanja koja je s obzirom na visinu, u interesu učinilaca. Imajući u vidu raspon kazne za krivično delo silovanja možemo uočiti da kaznena politika koji sprovodi Viši sud u Novom Sada nije u skladu sa kaznenom politikom zakonodavca kada je u pitanju kažnjavanje učinilaca krivičnog dela silovanja.

42 N. Memedović, *op. cit.*, p. 285.

43 N. Memedović, *ibid.*, p. 289.

44 Ž. Horvatić, *op. cit.*, p. 261.

45 N. Memedović, *op. cit.*, p. 285.

46 Ž. Horvatić, *op. cit.*, p. 146.

5. ZAKLJUČAK

S obzirom na to da olakšavajuće i otežavajuće okolnosti predstavljaju neposredan osnov za odmeravanje kazne, sudske odluke bi morale da sadrže dobro argumentovana obrazloženja o relevantnim olakšavajućim i otežavajućim okolnostima koje su uticale na odluku suda o kazni u konkretnom predmetu. Suprotno navedenom, analiza sudske prakse za krivično delo silovanja Višeg suda u Novom Sadu pokazala je da se u presudama za krivično delo silovanja olakšavajuće i otežavajuće okolnosti samo nabrajaju, bez obrazloženja kako su one uticale na sud prilikom odmeravanja kazne. Posebno je uočljivo navođenje irelevantnih okolnosti za odmeravanje kazne za krivično delo silovanja a koje sud ceni kao olakšavajuće kako bi se bezrazložno opravdalo blaže kažnjavanje učinioca. Istovremeno, sud propušta da utvrdi okolnosti koje bi imale karakter otežavajućih, što na kraju rezultira kaznom koja se kreće u visini ili neznatno iznad posebnog minimuma.

Izrečene kazne, koje se kreću neznatno iznad posebnog minimuma uprkos propisanoj kazni u rasponu od 5 do 12 godina, jasno pokazuju da izostaje proces individualizacije kazne u kom se kazna prilagođava karakteru učinioca te, samim tim, ni mera kazna koja se izriče učiniocima krivičnog dela silovanja najčešće nije odgovarajuća. Stoga, nije objektivno očekivati da će se izrečenim kaznama postići svrha specijalne i generalne prevencije i delovati na polju prevencije seksualnog nasilja. Pored navedenog, aktuelna kaznena politika suda relativizuje silovanje kao jedan od najtežih oblika seksualnog nasilja i negira razorne posledice koje ostavlja po žrtvu. U tom smislu, mišljenja smo da bi bilo značajno intenzivirati obuke sudija za rodno odgovoran pristup presuđivanju u predmetima rodno zasnovanog nasilja. Nezavisno od predloženog, smatramo da je neophodno da sudovi mnogo veće pažnju posvete odmeravanju kazne kod krivičnih dela rodno zasnovanog nasilja, brižljivo identifikuju relevantne okolnosti koje će imati karakter olakšavajućih ili otežavajućih u zavisnosti od konkretnog slučaja jer samo pravilna identifikacija i ocena relevantnih okolnosti može rezultirati zakonitom i odgovarajućom kaznom.

LITERATURA

- Atanacković R. Dragoljub /1975/: *Kriterijumi odmeravanja kazne*, Beograd: Izdavačko preduzeće „Prosveta“.
- Brownmiller Susan /1995/: *Protiv naše volje* – prevod originalnog dela *Against our Will* /1975/, Zagreb: Zagorka 5.
- Grozđanić Velinka, Sršen Zoran /2011/: Kaznenopravni odgovor na seksualno nasilje, *Riječki teološki časopis* 19, № 2, 313–334.
- Horvatić Željko /1980/: *Izbor kazne u jugoslavenskom krivičnom pravu i sudskoj praksi*, Zagreb: Pravni fakultet, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom.
- Jovašević Dragan /2003/: Značaj olakšavajućih i otežavajućih okolnosti pri odmeravanju kazne u krivičnom pravu, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu* (Mijačić M., ur.), Niš: Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, 179–212.
- Me Mićanović-Pavelić Nada /1981/: *Olakšavajuće i otežavajuće okolnosti pri odmeravanju kazne*, doktorska disertacija, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.

- Mladenović Lepa /2020/: *Emocije menjaju rad mozga – Feministički pristup neurobiologiji traume silovanja*, Beograd: Autonomni ženski centar.
- Mrvčić-Petrović Nataša /2007/: *Krivično pravo: opšti i posebni deo*, Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik.
- Nikolić Ristanović Vesna /2011/, Rod i nasilje, u: *Uvod u rodne teorije* (Milojević I., Markov S.), Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Centar za rodne studije, ACIMSI, 337–346.
- Olovčić Adem, Trlin Davor, Makul Anes, Šišić Hrustan /2024/, Diskurzivna (ne)pravda: Analiza olakšavajućih i otežavajućih okolnosti prilikom donošenja sudskih presuda u slučajevima rodno zasnovanog nasilja u Bosni i Hercegovini, u: *Diskursi rodne pravde: Analiza pravnih okvira i sudske prakse u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji* (Husanović J., Radončić Dž., Subašić L., ur.), Sarajevo: TPO Fondacija, 89–101.
- Radačić Ivana /2014/: *Seksualno nasilje–Mitovi, stereotipi i pravni sustav*, Zagreb: TIM press d.o.o.
- Stojanović Zoran, Delić Nataša /2020/: *Krivično pravo: posebni deo*, Beograd: Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo i informisanje.
- Stojanović Zoran /2024/: *Krivično pravo: opšti deo*, Novi Sad: Pravni fakultet, Centar za izdavačku delatnost.
- Vuković Igor /2024/: *Krivično pravo: opšti deo*, Beograd: Univerzitet, Pravni fakultet, Centar za izdavaštvo.
- Ženska soba i UNICEF, *Predrasude o rodno uvjetovanom i seksualnom nasilju*, www.unicef.org/croatia/media/6441/file.
- Šehović Nermin, Raković Neira /2024/, Utjecaj otežavajućih i olakšavajućih okolnosti kod silovanja kao teškog oblika rodno zasnovanog nasilja – studije slučaja Kantonalnog suda u Bihaću, u: *Diskursi rodne pravde: Analiza pravnih okvira i sudske prakse u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji* (Husanović J., Radončić Dž., Subašić L., ur.), Sarajevo: TPO Fondacija, 105–113.
- Škulić Milan /2019/: *Krivična dela protiv polne slobode*, Beograd: JP Službeni glasnik.

Dragana Pejović*

(IN)ADEQUATE ASSESSMENT OF MITIGATING AND AGGRAVATING CIRCUMSTANCES WHEN SENTENCING PERPETRATORS OF THE CRIMINAL OFFENSE OF RAPE IN THE CASE LAW OF THE HIGH COURT IN NOVI SAD

SUMMARY

In this paper, the author focuses on the circumstances that the High Court in Novi Sad considers as mitigating or aggravating when sentencing the perpetrators of the crime of rape. The research was important primarily due to the severity of prison sentences imposed, which are at the level of the special minimum or slightly above the special minimum prescribed for the crime of rape, even though rape is one of the most serious forms of sexual violence. Therefore, the subject matter of analysis is the case law of the High Court in Novi Sad for the criminal offense of rape in the period from January 1, 2018, until May 1, 2023.

* Attorney at Law, adv.dragana.pejovic@gmail.com, ORCID <https://orcid.org/0009-0000-6783-7540>.

The aim of the research was to determine which circumstances the court considers relevant and evaluates as mitigating or aggravating, and how they affect the court's decision on the severity of the sentence. In addition to an insight into the circumstances that the courts value when sentencing, this paper provides the analysis of the attitude of professionals who perform judicial functions towards the criminal offense of rape, i.e. sexual violence.

Key words: criminal offense of rape, sentencing, mitigating circumstances, aggravating circumstances, High Court in Novi Sad.